

Kasvun polulla

pieni opas vaikuttavaan
varhaiskasvatukseen

Sisällys

Lukijalle	3
1 Aikuinen ja lapsi yhteistyössä	4
1.1 Osallisuus ja moninaisuus varhaiskasvatuksessa	4
1.2 Ympäristön selkeyttäminen	6
1.3 Apuvälineet	8
1.4 Vahvuudet voimavaroina	9
1.5 Sosiaaliset ja tunnetaidot	10
1.6 Monikieliset lapset	12
2 Ammatillaiset ja huoltajat yhteistyössä	14
2.1 Perheet mukaan – esimerkkinä Resetti-toiminta	15
2.2 Tiimistä voimaa	16
2.3 Monialainen yhteistyö hyödyksi	17
3 Vasu ja pedagoginen kirjoittaminen	19
4 Uusi varhaiskasvatuslaki	22
4.1 Inkluisio	22
4.2 Tuen toteuttaminen	23
4.3 Pidennetty oppivelvollisuus	24
5 Valterin palvelut varhaiskasvatukseen	25
Lopuksi	26
Lähteet ja lukuvinkit	27

Lukijalle

"Ihmisiä, jotka paahtavat täysillä ja joilla on sisäinen hehku päällä, on paljon. Harmi, että he ovat valtaosin alle 7-vuotiaita."

– Esa Saarinen

Onneksi olkoon! Oletpa sitten varhaiskasvatuksen opettaja, lastenhoitaja tai muuten varhaiskasvatuksessa tai esiopetuksessa töissä: saat elää luovan, sisäistä hehkua sykkivän ja uteliaan ihmisen kanssa lähes päivittäin.

Lapsuuden aika on ainutkertainen ja yksilöllinen. Toisinaan lapsen kasvun ja kehityksen eri osa-alueilla voi esiintyä haasteita. Ammatillaiset tai huoltajat voivat pohtia, onko syytä huolestua. Kehityspsykologisen tiedon valossa on myös nähtävissä herkkyysvaiheita, jolloin olisi tärkeä tukea juuri tiettyjen taitojen oppimista. Toiset meistä syntyvät niin, ettei kaikkia taitoja ole koskaan mahdollista oppia.

Kaikilla lapsilla on kuitenkin mahdollisuus elää täysipainoista elämää ja sillä, miten häneen varhaisvuosina suhtaudutaan ja miten häntä tuetaan, on korvaamaton merkitys koko loppuelämälle. Lasten moninaiset tuen tarpeet haastavat ammattilaisten osaamista. Käytännössä ammattitaito kasvaa ja päivittyy arjen työn ja kokemusten kautta. Keinoja esimerkiksi kommunikoinnin, oppimisen, tunteiden säätelyn ja tarkkaavaisuuden haasteiden helpottamiseksi on monia, ja ohjausta tukikeinojen löytämiseen ja käyttöön on saatavissa.

Tämän oppaan tarkoitus on auttaa varhaiskasvatuksen ammattilaisia vahvistamaan omaa osaamistaan tukea tarvitsevan lapsen huomiomisessa sekä tarjota työkaluja avoimen ilmapiirin ja avoimen vuorovaikutuksen rakentamiseksi. Näin jokaiselle lapselle voidaan luoda tunne, että hän riittää ja on tervetullut varhaiskasvatukseen juuri sellaisena kuin hän on.

Tuetaan yhdessä uuden oppijoita eteenpäin!

1 Aikuinen ja lapsi yhteistyössä

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen erottaa muista lapsen kanssa toimivista aikuisista se, että hänen toimintansa on tavoitteellista ja perustuu pedagogiseen ja kasvatuspsykologiseen tietoon sekä menetelmiin. Toiminta on suunnitelmallista ja jäsenneiltyä ja sitä arvioidaan sekä dokumentoidaan säännöllisesti. Opetushallitus on laatinut Varhaiskasvatuksen perusteet vuonna 2022 ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuonna 2014 ja edellyttää, että kaikki varhaiskasvatusta tuottavat tahot (kunnat, kuntayhtymät tai yksityiset toimijat) laativat sen pohjalta oman varhaiskasvatussuunnitelmansa (paikallinen vasu) ja esiopetuksen suunnitelmansa (paikallinen esiopetuksen ops). Jokaiselle varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella laaditaan päiväkodissa ja perhepäivähoidossa lapsen vasu. Esiopetuksessa tehostettua tukea saaville lapsille laaditaan oppimissuunnitelma (LEOPS), ja erityistä tukea tarvitseville lapsille laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Laissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen, annettavasta tuesta, sen toteutuksesta, tuen tarpeen arvioinnista ja tuen muodoista sekä tukipalveluista. Tästä kerrotaan lisää luvussa 4.

Ennen kouluikää lapset harjoittelevat perustaitoja koko elämän mittaista matkaa varten. Jokainen lapsi kulkee omaa matkaansa, omilla valmiuksillaan varustettuna. Aikuisten on tärkeää havainnoida lasta, jotta mahdolliset tuen tarpeet huomataan ja tarvittava tuki voidaan suunnitella ja antaa oikeanlaisena ja oikea-aikaisesti. Tämä toteutuu parhaimmillaan huoltajien, varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja muun lapsen lähiverkoston yhteistyönä.

1.1 Osallisuus ja moninaisuus varhaiskasvatuksessa

Usein kuulee sanottavan, että vanhemmat ovat lapsensa parhaimpia asiantuntijoita. Lapsi itse on oman elämänsä päähenkilö, ja siksi lapsen osallistuminen oman varhaiskasvatussuunnitelmansa laatimiseen on merkityksellistä.

Lapsen omien ajatusten esille saamiseksi voidaan hyödyntää erilaisia tuetun kertomisen menetelmiä tai pelejä. Tuetulla kertomisella tarkoitetaan visuaalisen materiaalin, pääasiassa kuvien, hyödyntämistä keskustelun tukena. Esimerkiksi Keskustelu symbolein (KESY) -kortit auttavat saamaan lapsen omat ajatukset aikuisille näkyviksi. Niitä voi hyödyntää esimerkiksi lapsen vasu-, LEOPS- ja HOJKS-keskusteluissa. Pelillisuus motivoi lasta sekä auttaa keskittymään ja harjoittelemaan omista asioista ja mielipiteistä kertomista. Nuorimmat KESY-kertojat voivat olla vain parin vuoden ikäisiä.

Vinkkejä tuettuun kertomiseen KESY-korteilla:

Anna lapsen näyttää ja kertoa kuvakortteja valitsemalla ja lajittelemalla, mitkä asiat ovat hänelle helppoja, mitkä vaikeita, mitkä jännittäviä, ja innostavia. Mieti lapsen kanssa yhdessä, mitä asioita lapsi ei vielä osaa, mutta haluaisi oppia, ja käytä saatua tietoa hyväksi vaikkapa tavoitteita asetettaessa.

Ota lopuksi valokuva alustalle syntyneestä KESY-jäsennyksestä. Tämän voi ottaa mukaan huoltajien kanssa pidettävään keskusteluun. Kuvan voi liittää lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi.

KESYn voi toteuttaa myös lapsen ja huoltajien kanssa yhdessä. Kuvien avulla saadaan vaikeita asioita nostettua keskusteluun helpommin kuin ilman kuvaa. Jäsentyä helpottaa myös aikuista hahmottamaan kokonaistilannetta. KESY-kortit on koettu erityisen hyödyllisiksi keskusteluissa, joissa lapsella on haasteita sanallisessa ilmaisussa tai perheessä puhutaan useampaa kieltä.

KESY-kortit löytyvät Valteri-Puodista
(valteri.fi/puoti)

Moninaisuus lisää empatiaa ja monipuolisesta ihmiskuvasta hyötyvät kaikki. Lapsi oppii suhtautumaan itseensä toiveikkaasti ja pystyy puhumaan omista erityistarpeistaan ja elämän realiteeteista, jos hän on kasvanut yhdenvertaisessa ja fyysisesti, sosiaalisesti sekä psykologisesti esteettömässä ympäristössä. Teknologian ja tekoälyn kehittyessä, yhä laajempi joukko ihmisiä pääsee ilmaisemaan itseään, itenäistymään. Moninaisuus lisää empatiaa. Yhteiskunnassa töitä tekevät pyörätuolissa istuvat, katseohjattavia tietokoneita käyttävät, viittomakieliset, kaikenkoiset, ikäiset ja väriset ihmiset. Samaistumiskokemuksella on erityistä merkitystä lapsille, jotka eivät itse edusta jonkun piirteensä vuoksi enemmistöä.

Vinkkejä moninaisuuden käsittelyyn:

- ✓ Katso lasten kanssa Mundoloco CGI lan Foundationin palkittu lyhytelokuva *Ian* (n. 10 min). Keskustelkaa sen jälkeen siitä, miksi kaikkien lasten on tärkeää päästä leikkiin ja millaisia muita apuvälineitä ihmisillä voi olla kuin pyörätuoli.
- ✓ Valitse moninaisuutta tukevia materiaaleja, riko sukupuolirooleja ja muita oletuksia tietoisesti. Hyviä vinkkejä löytyy mm. Maailmankoulun sivulta ja Opetushallituksen Toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelun sivustolta osiosta Materiaalit, tilat ja lelut (<https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/materiaalit-tilat-ja-lelut>). Ne avaavat yhdenvertaisuutta ja moninaisuutta. Esimerkiksi vammaisuutta voi käsitellä lasten kanssa vaikkapa tutustumalla ensin Sarasteen ja Könkkölän (2017) kuvakirjaan "Voihan vammainen" ja keskustelemalla siitä.

1.2 Ympäristön selkeyttäminen

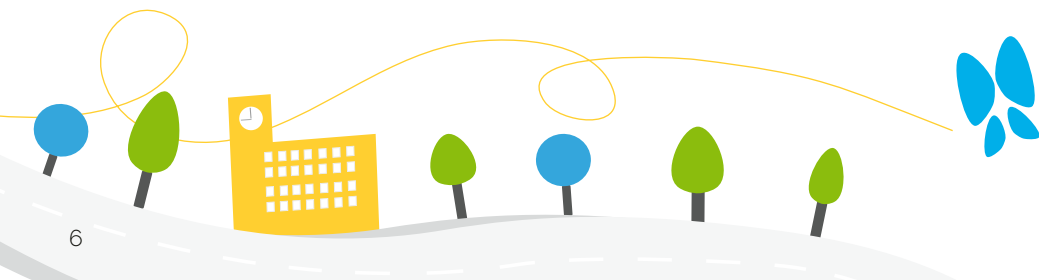
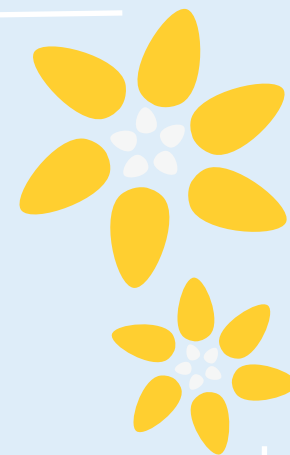
Lähes kaikissa ryhmissä on lapsia, joiden on vaikea keskittyä kuuntelemiseen, tehtävien tekemiseen ja taitojen harjoitteluun. Vaikeuksien taustalla voi olla vaihtelua itsesäätelytaitojen kehityksessä ja/tai neuropsykiatrisia haasteita, jolloin lapsi itse on kyvytön hallitsemaan omaa käyttäytymistään. Myös aistisäätelyn kehittymättömyys ja eri aistien ylikuormittuminen, aiheuttavat alle kouluikäisille lapsille levottomuutta. Lapsen kuormitusta voi vähentää tietoisesti selkeyttämällä ympäristöä ja visuaalisesti jäsentämällä, eli strukturoimalla päivän kulun.

YMPÄRISTÖ:

- Luo rauhaa ja selkeyttä. Poista seiniltä ylimääräiset piirustukset – esim. seinälle vain kolme piirustusta kehyksissä, vaihtuva näyttely kuukausittain. Muut piirustukset suoraan koteihin.
- Vaihda verhot kuviollisista yksivärisiksi.
- Poista huoneista ylimääräiset huonekalut (tarpeettomat tuolit, pikkupöydät ym.).
- Yhteisesti käytössä olevilla tavaroilla on omat, selkeästi merkityt paikkansa.
- Kohtuullinen määrä leluja tarjolle – muut pois silmistä.
- Aikuisten tavarat pois näkyviltä.
- Iloiset liikuntatarrat ohjaavat kulkua ja vuoron odottamista esim. käsien pesulle.

STRUKTUROINTI:

- Pyri suunnittelemaan päivän isot linjat ja siirtymät aina etukäteen – pisy suunnitelmassa.
- Tee kuvitettu päiväjärjestys, jossa lapset voivat siirtää nuolta tai merkkiä päivän kulumisen mukaan. Muista sanoittaa päivän kulkua.
- Joku lapsista voi tarvita oman päiväjärjestyksen naulakolle, jota käy itse päivittämässä.
- Osa lapsista pystyy pitämään muistissa vain rajallisen määrän asioita, ja tarvitsee siksi jatkuvaa ohjaamista. Älä jätä tällaista lasta "tyhjän päälle", vaan käytä koko ajan ensin–sitten –kortteja (= tyhjä laminoitu paperi, joka on jaettu viivalla kahtia). Ensimmäiset –kortit voivat olla aikuisella taskussa. Tähän toimintaan kuvitetaan käytössä olevilla kuvasymboleilla tai pikapiirretään valkotaulutussilla. Esim. Ensimmäinen syödään, sitten menet vessaan (kuvat esim. lautanen + lusikka ja wc-pönttö). Lapsi voi myös pitää korttia mukanaan muistuttamassa mitä pitää tehdä. Mitä suurempia haasteita toiminnanohjaukseen liittyy, sitä tarkemmin toimintoja strukturoidaan.
- Tee leikkitaulu. Lapset voivat valita leikkejä, leikkipaikan tai leikkikaverin taulun avulla. Aikuinen pääsee sopivasti vaikuttamaan valintoihin.
- Jaa leikkitilaa esim. merkitsemällä alue maalarinteipillä.
- Valmistele ja kerää tarvittava toimintamateriaali valmiiksi ennen toiminnan aloittamista.
- Kuvatuen voi valmistaa tai pikapiirtää myös ulkoilua, askarteluhetkeä, tai retkeä varten. Esim. 1. Puemme ulkovaatteet, 2. Odotamme portailla, että kaikki ovat valmiita, 3. Kävelemme leikkipuistoon, 4. Leikimme 30 min.

1.3 Apuvälineet

Apuvälineen tarkoitus on edistää tai ylläpitää käyttäjänsä toimintakykyä sekä it-senäistä toimintaa. Sitä tulee käyttää suunnitelmallisesti, ja sen käyttöä ja tarvetta arvioida säännöllisesti. Lapsen kanssa työskentelevien on tärkeää perehtyä lapsen käyttämiin apuvälineisiin ja sopia niiden käytöstä lapsen, hänen huoltajiensa ja mahdollisten muiden ammattihenkilöiden kanssa. Aikuisten tehtävä on varmistaa, että apuväline on saatavilla ja päivittäisessä käytössä.

Apuvälinettä voidaan tarvita:

- motorisiin toimintoihin (esim. pyörätuolit, dallarit, rollaattorit, ortoosit)
- aistitoimintoihin (esim. suurentavat laitteet, sanelimet, äänikirjat, kuulokojeet, FM-laitteet)
- kommunikaatioon (esim. kuvakansiot, tablet-tietokoneet, katseohjattavat tietokoneet)
- tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen säätelyyn (esim. aktiiviyynyt, toiminnan-ohjaustaulut, välineet vireystilan säätelyyn)
- päivittäisiin toimiin (esim. wc-tuolit, tukikaiteet, nokkamukit, pillit)
- oppimiseen (esim. lukuikkunat ja -viivaimet, helmitaulut, geolaudat)

Aina ei tarvita valmista välinettä tai esinettä, sillä apuvälineitä voi keksiä itse. Sinitar-ramöyky, suklaamunasta tullut yllätys tai langanpätkä voivat olla toimivia apuvälineitä tarkkaavaisuuden ylläpitämiseksi. Myös mielikuva voi toimia apuvälineenä.

"Meidän päiväkodissa on yks Max. Sillä on pyörätuoli. Kun Mari lukee meille satuja, niin Max saa maata patjalla rullan päällä ja me muut istutaan tuoleilla. Yhtenä päivänä mä pääsin pötköttään Maxin viereen ja sain auttaa sitä nostaan kättä, kun se halus kertoa meille silmiä liikuttamalla omalla pädillään jotain."

Keskustele lapsen kanssa siitä, kuinka paljon hän haluaa apuvälinettä esiteltävän muulle ryhmälle. Pienet lapset ovat usein avoimia kertomaan omista tärkeistä tavaroistaan ja muut uteliaita ja innostuneita niistä kuulemaan. Ota apuvälineet rohkeasti yhteiseen toimintaan ja osallista muitakin lapsia joko kokeilemaan apuvälinettä tai auttamaan sitä tarvitsevaa lasta sen käytössä.

Mikäli ryhmässäsi on lapsi, joka käyttää kuvakansiota (esim. AACi) on erittäin tärkeää, että aikuiset mallintavat omaa puhettaan sen avulla. Vaikka lapsi

ymmärtäisikin puhetta, ei puhetta korvaavia menetelmiä eli AAC-apuvälineitä opi käyttämään muuten kuin aikuisen kanssa vastavuoroisesti harjoitellen. Ole yhteydessä lapsen kuntouttavaan tahoon (esim. eri terapeutit) ja pyydä vinkkejä, miten apuvälinettä voi käyttää arjessa ja yhteisissä tilanteissa muiden lasten kanssa.

1.4 Vahvuudet voimavaroiksi

On tärkeää, kuinka lapsille puhumme, miten olemme läsnä kohtaamistilanteissa, millaisia viestejä välitämme tai millaisin tunnelatauksin ohjaamme tilanteita. Positiivisella vahvistamisella on vaikutuksia lapsen käyttäytymiseen myös lyhyellä aikajänteellä. Positiivinen pedagogiikka ja vahvuuspedagogiikka ovatkin yleistyneet suomalaisella kasvatuksen kentällä. Huomion suuntaaminen olemassa oleviin vahvuuksiin on tarpeen, sillä kiireessä keskitymme helposti vain tuen tarpeisiin.

Myönteinen palaute on tärkeä lapsen itsetunnon rakennusaine. Kehuja kannattaa antaa mahdollisimman konkreettisesti. Niiden on hyvä liittyä itse tekemiseen eikä lopputulokseen. Jos lapsi tekee palapeliä, kannattaa vahvistaa hänen sinnikkyyttään itse suoritushetkellä eikä kehua vasta sitten, kun kuva on valmis. Jos lapselle antaa esimerkiksi reippaasta pukemisesta tarran tai muun palkkion, häneltä voi kysyä samalla, mistä hyvästä hän tämän sai. Näin lapsi oppii näkemään, mikä hänen toiminnassaan on toivottua ja tämä käytös lisääntyy.

Esimerkkejä vahvuuksien sanoittamiseen löydät esimerkiksi Huomaa hyvä -materiaaleista (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen, 2018).

- ✓ Piirrä lapsen kanssa yhdessä hänen kätensä paperille. Pyydä häntä itseään kuvailemaan omia taitojaan, kykyjään tai vahvuuksiaan, niin että kirjaatte joka sormen kohdalle yhden. Toisen käden lapsi voi tehdä kotona perheen kanssa. Vahvuuskuvalla on mukava aloittaa esimerkiksi vasu-keskustelu.

1.5 Sosiaaliset ja tunnetaidot

Tunteiden tunnistamiseen, nimeämiseen ja ilmaiseamiseen liittyvät taidot ovat harjoiteltavia asioita siinä, missä yhdellä jalalla hyppiminen tai lukeminenkin. Aikuiset toimivat peilinä, jonka ansiosta lapsi oppii tiedostamaan sosiaalisia puoliaan. Kun aikuiset ovat sinut omien tunteidensa kanssa, he pystyvät sanoittamaan niitä lapsille ääneen ja näyttämään omalla esimerkillään, miten haastavia tunteita voi käsitellä.

Välillä kuulee puhuttavan hankalista ja haastavista lapsista, tai haastavasta ja aggressiivisesta käytöksestä. Tunteet kuuluvat elämään ja myös aggressiivisuuden tunteella on paikkansa, kun tarvitaan voimaa, energiaa ja sisua – esimerkiksi hätätilanteissa tai urheilusuorituksessa.

Tiedostava kasvattaja arvioi, mitä käsitteitä missäkin tilanteessa käyttää, sillä kieli ohjaa ajatteluamme. Jos kolmivuotias, vasta sosiaalisia taitojaan harjoitteleva lapsi kuvataan väkivaltaiseksi, on syytä pohtia, mitä seurauksia lapsen kehitykselle tästä voi olla. Pienten lasten käytöksestä puhuttaessa tulisi käyttää mahdollisimman konkreettisia, toimintaa kuvaavia sanoja, jotka perustuvat havaintoihin, ei tulkintoihin. Voi kertoa lapsen nipistäneen, potkaisseensa tai ottaneensa kädestä lelun, mutta ei sanoa hänen käyttäytyneen aggressiivisesti tai väkivaltaisesti.

Pienilläkin lapsilla voi esiintyä syrjintää ja hekin voivat kärsiä kiusaamisesta. Taitava kasvattaja kiinnittää huomiota lasten sosiaalisiin suhteisiin ja opettaa leikkitaitoja. Leikin merkitystä oppimiselle ja lapsen hyvinvoinnille ei voi korostaa liikaa. Kasvattaja havainnoi ja ottaa todesta lasten tunteet, ja osaa aistia myös sellaista, mitä ei ääneen sanota.

Tunnetaitojen harjoittelu on tärkeä osa lasten kokonaisvaltaisen kehityksen tukemista. Esimerkiksi Ympyräiset-sarja (ympyraiset.fi) tarjoaa tunnetaitojen oppimiseksi lapsille suunniteltuja monipuolisia tuotteita, joilla on vankka pedagoginen ja psykologinen pohja.

Vinkkejä sosiaalisiin ja tunnetaitoihin

- ✓ Tehkää lapsille omat Tunnerobotit ja tutustukaa muutenkin Mieli Ry:n monipuoliseen verkkosivustoon (esimerkiksi rentoutuksia lapsille).
- ✓ Varaa viikosta säännöllinen aika lasten kanssa leikkimiselle. Ole mukana leikissä yhtenä leikkiin osallistujana. Katso, miten leikki etenee. Pulmatilanteissa auta lapsia löytämään hyviä käytäntöjä tilanteen ratkaisemiseksi.
- ✓ Jos ryhmässä on toistuvasti joillain lapsilla keskenään hankala tilanne, aikuiset voivat vaihtaa rooleja lasten kanssa. Aikuiset esittävät tilanteen lapsille, ja lapset neuvovat aikuisia, kuinka tilanteessa kannattaisi toimia.
- ✓ Kun ryhmässä syntyy riita, kuvita tilanne pikapiiroksella. Pohtikaa yhdessä, mitä tilanne kenenkin näkökulmasta tarkoitti ja mitä tunteita se herätti. Ja mikä tärkeintä, mitä tästä ikävästä tilanteesta selvittäään?

"Kun näin ulkoilussa jonkun tosi kivan leikin, kävin kysymässä, pääseekö mukaan, mut enää en viitti, kun ne sanoo aina, etten pääse. Mä sit juoksentelen vaan, et näyttäs siltä, et mulla on tekemistä. Vanhassa päiväkodissa, jos sanoi opelle, niin se meni heti sanomaan, et kaikki mukaan leikkiin."

1.6 Monikieliset lapset

Pienen lapsen kielen oppiminen tapahtuu luonnostaan leikin ja hänelle suunnatun puheen avulla. Lapsen tunne-elämän näkökulmasta kaikki äidinkielet ovat yhtä arvokkaita ja merkityksellisiä. Moninaisesta ja kielitietoisesta ryhmästä hyötyvät kaikki lapset. Kielirikasteisesta varhaiskasvatuksesta, kielikylvyistä ja -suihkuista tiedämme, että lapsi seuraa ensin pitkän aikaa vierasta kieltä, oppii ymmärtämään sitä ja vasta sitten käyttämään itse. Kielen oppiminen ei tapahdu sanaryhmä tai rakenne kerrallaan, vaan kieltä opitaan ryppäinä, ikään kuin ottaen aina ison harppauksen kerralla. Lisäksi kielen oppimiseen kuuluu vaihe, jolloin kielioipissa tehdään virheitä. Tämä kuuluu oppimisprosessiin eikä virheitä kuulukaan estää tai ennaltaehkäistä.

Lasten aivot ovat taitavia omaksumaan useita eri kieliä. Lapsen tullessa Suomeen kuusivuotiaana tai nuorempana, hänellä on täysi mahdollisuus oppia puhumaan suomea natiivitasolla. Aikuisen tehtävä on tukea lapsen omaa identiteettiä niin, että tämä saa muodostaa sen useasta eri kielestä tai yhteisöstä ilman ennako-oletuksia tai paineita.

KieliPeda-työvälineen avulla voidaan arvioida ja kehittää varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta. Lisäksi sen avulla voidaan tarkastella yhteistyössä huoltajien kanssa monikielisen lapsen kielimaailmaa ja seurata monikielisen lapsen suomen kielen taitojen edistymistä. Lisää tietoa KieliPedasta löydät Opetushallituksen verkkosivuilta (oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielten-riikas-maailma-materiaali#anchor-kielipeda-tyovaline-kielitietoisien-varhaiskasvatuksen-tukena).

Jos lapsen suomen kielen taito pohdituttaa, ota selvää:

- Puhuuko lapsi vanhempiensa tai sisarustensa kanssa paljon omaa äidinkieltään?
- Milloin lapsi alkoi puhumaan omaa äidinkieltään? Onko hän jokellellut? Milloin tulivat ensimmäiset sanat?
- Käytä huoltajien kanssa keskustellessa tulkkia. Huoltajien suostumuksella voit myös kysyä tulkin näkemystä lapsen kotikielen käyttämisestä. Miten paljon tulkki joutuu selkokielistämään tai toistamaan omaa äidinkieltään lapsen kanssa keskustellessaan?
- Onko lapsen kuulo tutkittu? Lieväkin kuulonalenema voi vaikuttaa kielen oppimiseen merkittävästi.
- Arvioi lapsen sanavarastoa ensin ymmärtämisen ja vasta sitten tuottamisen suhteen.

Kasvattajan tarkistuslista: toimin, suunnittelen ja ohjaan

TOIMIN

- Kuuntelen lasta, annan hänelle aikaa ja mahdollisuuksia kertoa asiansa.
- Käytän selkeää puhetta ja lapsen ymmärtämiä sanoja.
- Annan yhden ohjeen kerrallaan ja myönteisessä muodossa – kerron, kuinka tulee toimia.
- Vahvistan sanomaani eleillä, tukiviitotomilla ja mahdollisuuksien mukaan kuvilla tai pikapiirtämällä.
- Kehun lasta jo tehtävän yrittämisestä, en vain onnistuneesta lopputuloksesta. Kerron omista tunteistani, kuinka kivalta tuntui, että lapsi laittoi lelut itse koriin.
- Katson lasta silmiin ja rauhoitan kosketuksella lapsen ehdoilla.
- Muistan suhteuttaa omia vaatimuksiani tilanteeseen ja lapsen taitoihin. Muistan ohjeen: "Se joustaa, joka pystyy!"

SUUNNITTELEN

- Ennakoin ja pohdin lapselle sopivan kokoisia haasteita.
- Pohdin, missä hän tulee luultavasti tarvitsemaan tukea ja kuka/mikä häntä auttaa?
- Suunnittelen siirtymä- ja ruokailutilanteet paineettomiksi ja kiireettömiksi.
- Pohdin lapsiryhmän kokoonpanoa sopivaksi pienryhmissä.
- Teen tavoitteet ja toiminnot näkyviksi ja selkeiksi lapselle: strukturoin paikkaa, tilaa, aikaa, materiaaleja, työskentelyä ja rutiineja. Hyödynnän strukturoinnissa esimerkiksi kuvia, piirtämistä ja ajastimia.
- Vähennän tarpeen mukaan virikkeitä, teen tilasta selkeän ja annan tavaroille omat paikkansa!

OHJAAN

- Pysin luomaan oppimisesta toiminnallista, sallin liikkeen ryhmässä.
- Annan mahdollisuuden vetäytyä toiminnasta hiljaiseen tilaan.
- Panostan lapsiryhmän ryhmäytymiseen – varmistan, että kaikkien kanssa leikitään.
- Ohjaan leikkitaitoja ja leikin lasten kanssa.
- Ohjaan tunne-, turva-, ja vuorovaikutustaitoja.
- Huomaan yksilöllisen tuen tarpeen ja aloitan arjen tukitoimet välittömästi, ennen päätöksiä.
- Iloitsen lapsiryhmäni ja aikuisten moninaisuudesta, erilaisista vahvuuksista ja ajatuksista.
- Luon päiväkodista saavutettavan ja esteettömän (fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti).
- Harjoittelen dialogisuutta palaverissa vanhempien ja verkostojen kanssa.
- Pidän huolta omasta ja tiimini hyvinvoinnista.

2 Ammattilaiset ja huoltajat yhteistyössä

Onnistuneessa varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä kohtaavat turvallisuus, terveellisyys sekä kasvun ja oppimisen edistäminen. Lapset kasvavat ja kehittyvät vuorovaikutuksessa aikuisten sekä toisten lasten kanssa. Aikuisten tehtävä on ryhmän ohjaamisen lisäksi huolehtia jokaisen lapsen yksilöllisistä tarpeista. He voivat antaa lapselle tunteen, että hän on tervetullut ryhmään ja hyväksytty juuri sellaisena kuin on.

Päivittäiset kohtaamiset huoltajien kanssa ovat tärkeitä hyvin toimivan yhteistyön rakentamisessa. On tärkeää, että he saavat monipuolisen, totuudenmukaisen kuvan lapsen päivästä sekä henkilökunnan huomioita lapsen onnistumisista ja mahdollisista haasteista. Lapsi hyötyy huomattavasti, että aikuiset hänen ympärillään toimivat yhdessä, häntä tukien ja auttaen. NykYTEknologia tuo myös uusia mahdollisuuksia huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Etäyhteyksin toteutuvat joustavat, paikasta riippumattomat tapaamiset, ja sovellukset sekä sosiaalinen media tuovat päiväkotiarjen tutuksi.

*"Arvaa mitä, äiti?
Mä näin taas sen
Sampan ja se kysy multa,
mitä mulle kuuluu. Zahara
vilkkui mulle ja halas...
Ne kyllä tykkää musta."*

*"Päiväkodista
lähetetään joka
päivä pieni viesti päivän
kuulumisista ja kuva tai pari,
josta puhumme kotona. Meistä
on ihanaa kuulla päivän
kuulumiset sekä aikuisilta
että lapselta."*

Yhteisten käsitteiden ja ymmärryksen etsiminen ja löytäminen on erityisen tärkeää silloin, kun keskustellaan vaikeista asioista tai aikuisilla on eriävät näkemykset tilanteesta. Haasteita voidaan kohdata myös tilanteissa, joissa huoltajat ja henkilökunta eivät puhu keskenään samaa äidinkieltä. Tulkkipalveluiden käyttö on yhteisissä keskusteluissa tärkeää, eikä tulkin tehtävää voi hoitaa esimerkiksi lapsen vanhempi sisarus.

2.1 Perheet mukaan – esimerkkinä Resetti-toiminta

Resetti-ryhmätoiminnassa edistetään kodin ja päiväkodin yhteistyötä sekä tuetaan perheitä. Toimintamallia voi käyttää sekä yksilötyöskentelyssä että ryhmäinterventiona. Toimintamallia voi soveltaa ja paikallisuus saa näkyä. Resetti-ryhmän voikin koota erilaisten teemojen, kuten kaveri- leikki-, tai tunnetaitojen ympärille. Toiminnan keskiössä on taitojen opettelu: vahvistetaan lapsen myönteisiä ja toivottuja käyttäytymismalleja sekä aikuisten rakentavaa vastaamista lapsen haastavaksi koettuun käytökseen. Keinoina ovat yhteinen jäsentäminen, konkreettiset suunnitelmat, taitojen opettelu sekä kodin ja päiväkodin tiivis yhteistoiminta. Lisäksi Resetti-ryhmiä voidaan järjestää myös huoltajien tapaamisina, joissa pyritään aitoon dialogisuuteen ja toisten arvostavaan kuuntelemiseen. Näissä ryhmissä vertaistuki muodostuu usein kannattelevaksi voimaksi. Ryhmien ohjaus voidaan toteuttaa esimerkiksi yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja perhetyön tai neuvolan kanssa.

Ilmaisen Resetti-oppaan voi ladata Valteri-Puodista.

Tukea vanhemmuuden haasteisiin:

- Näitä palveluita tarjoavat mm. perheneuvolat.
- MLL:n vanhempainpuhelin puh. 0800 92277 ja vanhempainnetti.fi
- Parisuhdekeskus Katajan Parisuhdepuhelin puh. 050 337 9053 ja parisuhdekeskus.fi
- Väestöliiton chat ja neuvontapuhelin: vaestoliitto.fi
- Kirkon Perheasiainneuvottelukeskukset: evli.fi
- Supli.fi (uusperheet)
- Sateenkaariperheet.fi
- Ensijaturvakotienliitto.fi (väkivalta perheessä)

R – Rentoutus
E – Empatia
S – Sopimus
E – Ennakointi
T – Taitojen harjoittelu
T – Tuettu taito
I – Itsenäinen taito

2.2 Tiimistä voimaa

Varhaiskasvatuksessa tiimityö on vahvuus ja lapsiryhmässä työskentelee usein usean eri koulutuksen saaneita ammattilaisia. Monialaisuus lisää mahdollisuuksia nähdä lapsi useammasta näkökulmasta ja tukea tätä monipuolisesti arjen tilanteissa. Joustavien käytäntöjen ja sujuvan yhteistyön löytymiseksi on kuitenkin tehtävä paljon tietoista työtä. Hyväksi koettu käytäntö sujuvan tiimityön käynnistämässä on lähteä liikkeelle ammattilaisten henkilökohtaisista vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista.

Tiimissä jokainen vastaa panoksellaan tiimin ilmapiiristä ja vuorovaikutuksesta. Ilmapiiri syntyy puhutuista asioista ja sanattomasta viestinnästä. Tiimi voi yhdessä päättää, millaista vuorovaikutusta ja kokouskäytäntöjä tiimipalavereissa käytetään sekä keskustella yhdessä siitä, minkälainen huumori ja kommentointi lasten läsnä ollessa tukee positiivista ilmapiiriä. Kuormittavissa tilanteissa on tärkeää pystyä myös joustamaan omista työtehtävistään. Esimerkiksi haastava kasvatustilanne voi lauetta, kun paikalle tulee toinen aikuinen ja lapsi säilyttää kasvonsa.

Tiimityön perusasioita on tärkeä käydä läpi yhdessä säännöllisesti. Millainen tiimityöskentelijä minä olen? Millainen on minun roolini tiimipalavereissa? Olenko yleensä hiljaa, kuuntelen ja myötälän vai olenko idearikas ja pusken näkemykseni puoliväkisin läpi? Miten omaa käyttäytymistäni huomioimalla voisin auttaa tiimini kehittymistä ammatillisesti positiiviseen suuntaan? Tiimityötaitojen kehittämiseen voi hakea myös ohjausta, sillä tiimeissä tehdään työtä tulevaisuuden eteen.

2.3 Monialainen yhteistyö hyödyksi

Joidenkin lasten kasvua ja kehitystä on tukemassa useita eri toimijoita. Lapsen parhaan toteutumiseksi kaikkien on tärkeä tietää, millainen verkosto lapsen ympärillä toimii ja mitä kukin tekee. Toimivaa yhteistyötä edistää toimijoiden avoin ja kaikkien näkemyksiä kunnioittava viestintä ja vuorovaikutus. Lapsen ja perheen osallisuus ja heidän vahvuuksiensa huomioiminen on ensiarvoista myös monialaisessa yhteistyössä. Päätöksentekoprosessiin tulee varata aikaa, jotta kaikille on selvää, millä perustein päätös tehdään ja mitä päätöksenteosta seuraa. Päätöksenteon tulisi pohjata kaikkien yhteiseen näkemykseen. Jotta voidaan muodostaa yhteinen käsitys tavoitteesta, on hyvä käydä läpi kaikkien näkemykset. Keskusteluissa ja asiakirjoissa käytettävän kielen tulee kaikille asianosaisille ymmärrettävää. Lapsen vasu on varhaiskasvatuksessa sekä tuen tarpeen arvioinnin, tuen toteuttamisen suunnittelun ja tuen vaikuttavuuden arvioinnin väline.

"Meidän päiväkotiryhmässä oli autismin kirjon lapsi, joka ei osannut puhua ja hänen tapansa hakea muita lapsia leikkiin oli mennä ja tönäistä lapsia. Saimme onneksi apuun puheterapeutin, joka toi kuvastruktuurin jopa leikkitoimintoihimme mukaan. Lapsi on pikkuhiljaa oppinut pyytämään muita leikkiin ottamalla kaveria kädestä kiinni."

Miten hyödynnän verkostoja?	Kyllä	Ei	Miten voin kehittää tätä osa-aluetta?
Ketkä kaikki ammattilaiset toimivat lapsen kanssa?			
Onko lapsi ollut osallisena häntä koskevilla asioilla?			
Onko keskustelu alkanut lapsen vahvuuksien ja hyvien puolten esille nostamisesta ja kirjaamisesta sekä vanhempien kuulemisella?			
Onko muodostunut yhteinen käsitys lapsen tuen tarpeesta?			
Onko muodostunut yhteinen käsitys lapsen tukimuodoista ja -keinoista?			
Onko eri toimijoiden vastuut jaettu?			
Onko eri toimijoiden vastuut kaikkien tiedossa?			
Onko asiat kirjattu ylös? Minne?			
Onko keskusteluissa käytetty kieli ja termistö ollut sellaista, että kaikki ymmärsivät keskustelun?			
Onko viestintä ollut avointa?			
Onko asiakirjat täytetty niin, että kaikki ymmärtävät niiden sisällön?			
Ovatko tehdyt päätökset pohjautuneet yhteiseen näkemykseen?			
Ovatko päätöksenteon perusteet kaikkien tiedossa?			
Ovatko kaikki tietoisia, mitä tehdystä päätöksestä seurasi?			
Onko verkoston koordinoijan rooli sovittu?			

3 Vasu ja pedagoginen kirjoittaminen

Varhaiskasvatussuunnitelma on kolmitasoinen: valtakunnallinen, paikallinen ja lapsen oma vasu. Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma eli lapsen vasu. Lasten varhaiskasvatussuunnittelmissa nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen vasu on pedagoginen suunnitelma, joka muodostaa jatkumon lapsen varhaiskasvatukseen osallistumisen ajan. Vasun tavoitteiden on oltava ajankohtaisia ja niissä huomioidaan lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin näkökulmat.

Lapsen vasussa huomioitavaa:

- lähtökohdana lapsen etu ja tarpeet: osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet
- huomioidaan kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta
- huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta
- kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi
- yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa
- laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö – perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin voi osallistua varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja
- varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimien tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan
- laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot
- Vasun toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan säännöllisesti. Arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.
- on tarkistettava vähintään kerran vuodessa ja päivitettävä aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa
- on salassa pidettävä asiakirja.

Pedagogisen kirjoittamisen huoneentaulu

Käytä arjen käsitteitä!

- Vältä turhaa ammattisanastoa. Tekstin tulee olla ymmärrettävää myös huoltajille.

Lapsi keskiöön!

- Keskiössä juuri tämä lapsi, ei verrata muihin.
- Kirjoita niin, että voit kuvitella lapsen lukevan tekstin aikuisena.

Yhdessä suunnittelemaan!

- Lapsen ja huoltajan ääni saa ja pitää kuulua asiakirjoissa ja näkyä valmistelussa.
- Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä isompi rooli suunnitelman laatimisessa.
- Osallista lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt.
- Muista monialainen yhteistyö tarvittaessa, huoltajan luvalla.

Kuivale pedagogista toimintaa ja lapsen toimintaa!

- Henkilökohtaisen ominaisuuden sijaan lapsen toiminnan kuvaus.
- Kerro millaista pedagoginen toiminta on.
- Ei kirjata diagnooseja ja lääkityksiä, tai referoida asiantuntijalausuntoja. Kerro nämä asiat lapsen toiminnassa ja arjessa. Lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot kirjataan vasuun siltä osin kuin ne ovat välttämättömiä varhaiskasvatuksen järjestämiseksi. Kuvataan todellisia tilanteita. Ei tehdä tulkintoja. Kirjoitetaan vaikeistakin asioista kertoen, mitä on tapahtunut. Asiat asioina, kaunistelematta tai kauhistelematta.

Muuta haasteet tavoitteiksi ja valjasta vahvuudet käyttöön!

- Muista lapsen vahvuudet ja kerro, mitä lapsi osaa. Muuta haasteet oppimistavoitteiksi. Miten lapsen vahvuuksia ja kiinnostuksenkohteita hyödynnetään oppimisen tukena?
- Miten lapselle annetaan systemaattisesti kannustavaa palautetta?

Konkretiaa ja realismia!

- Muista konkretia tavoitteiden, tukikeinojen sekä seuranta- ja arviointitapojen kirjaamisessa. Selkeät tavoitteet auttavat arvioimaan tavoitteiden saavuttamista.
- Pilko isommat kokonaisuudet pienemmiksi osatavoitteiksi. Tavoitteita lisätään/ muokataan tarpeen mukaan.
- Kirjaa vain sellaista, mikä on mahdollista toteuttaa.
- Havainnointia ja "tsekkauslistoja" voi hyödyntää pedagogisen tuen suunnittelun, kirjaamisen ja arvioinnin apuna.

Pyörää ei tarvitse keksiä uudelleen!

- Hyödynnä aiemmin tehtyä suunnitelmaa pohjana, arvioi sen toteutumista, ja tehkää tarvittavia muutoksia ja tarkennuksia. On tärkeää, että suunnitelmaan kirjatut asiat on ajantasaisia ja olennaisia lapsen varhaiskasvatuksen kannalta.
- Lapsen mahdollisia muita suunnitelmia voi hyödyntää huoltajan luvalla.

Ota hyötykäyttöön!

- Vasua muokataan lapsen tarpeiden mukaan.
- Suunnitelma tukee opettajan oman työn ja ryhmän toiminnan suunnittelua, toteuttamista, oppimisen arviointia sekä varhaiskasvatuksen ja huoltajien välistä yhteistyötä.

Älä jää yksin asiakirjaviidaksoon!

- Hyödynnä tiimin osaamista ja tukea.

4 Uusi varhaiskasvatustalaki

Uusi varhaiskasvatustalaki on astunut voimaan 1.8.2022. Keskeiset lakimuutokset koskevat lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen. Kaikkia asioita tarkastellaan lapsen edun kautta ja laissa säädetään mm. tuen toteuttamisesta, tuen tarpeen arvioinnista, tuen muodoista, tukipalveluista sekä hallintopäätöksen antamisesta, muutoksenhausta ja varhaiskasvatuksen henkilöstömitoituksesta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on päivitetty vastaamaan uudistettua lakia. Myös paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat on pitänyt päivittää vastaamaan varhaiskasvatustalaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kuvata muun muassa tukeen liittyvien hallintopäätösten prosessi ja varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt. Lakimuutoksen myötä on vahvistettu lapsen oikeusturvaa ja luotu vahvempi lainsäädännöllinen ja käsitteellinen jatkumo varhaiskasvatuksesta esi- ja perusopetukseen.

4.1 Inklusio

Inklusioilla tarkoitetaan kaikkien oikeutta osallisuuteen ja se koskee kaikkia yhteiskunnan jäseniä. Keskustelu inklusiosta on arvokeskustelua, jossa puhutaan esimerkiksi tasa-arvoisuudesta ja yhdenvertaisuudesta, moninaisuuden arvostamisesta, osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Inklusio on itsessään arvo ja sen toteutumiseen pyritään kasvatukseen ja koulutukseen lisäksi koko yhteiskunnan tasolla. Varhaiskasvatuksessa inklusio on toiminnan järjestämistä koskeva periaate ja tavoite (Varhaiskasvatustalaki 1 luku, 3§). Se tarkoittaa kaikkien lasten oikeutta samoihin palveluihin ja opetukseen. Lapset ovat osallisia, oppivat ja kasvavat samassa ryhmässä yksilöllisistä ominaisuuksistaan, oppimisvalmiuksistaan ja erilaisista taustoistaan riippumatta.

Varhaiskasvatuksen tuki toteutetaan inklusiivisesti osana toimintaa. Tuki voi toteutua yksilöllisenä opetuksena varhaiskasvatuspäivän lomassa tai se voi rakentua osaksi pienryhmän tai koko ryhmän toimintaa. Ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki ovat tehokkaita keinoja estää kasvua ja oppimista haittaavien tekijöiden syntymistä tai monimuotoistumista. Toteutuakseen inklusiivinen varhaiskasvatus vaatii riittävää resursointia ja joustavaa resurssien hyödyntämistä. Lisäksi on pyrittävä poistamaan varhaiskasvatusympäristön erilaisuutta ja poissulkemisen kulttuuria aiheuttavia

tekijöitä. Henkilöstön tiedottaminen ja kouluttaminen uuteen lakiin ja varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvistä, kaikkia työntekijöitä velvoittavista muutoksista on erittäin tärkeää. Yhtä tärkeää on käydä arvokeskustelua varhaiskasvatuksen työntekijöiden kesken ja rakentaa yhdessä kestävä arvopohja laadukkaalle, kaikkia lapsia koskevalle varhaiskasvatukselle – huoltajien osallisuutta unohtamatta.

Pyrkimys inklusioon ja inklusiiviseen yhteiskuntaan ei koske ainoastaan varhaiskasvatusta ja esi- ja perusopetusta, vaan inklusion kehittäminen on koko yhteiskuntaa koskeva tavoite. Inklusiivisen ajattelun leviäminen koko yhteiskuntaa koskevaksi toimintojen suunnittelua ja toteuttamista koskevaksi periaatteeksi on tehokkainta ajaa sisään vaiheessa, jossa osattomuuden kokemuksia tai eriarvoisuutta ei ole vielä päässyt syntymään ja jossa asiat voidaan ajatella ja tehdä toisin alusta saakka. Yhteiskunnan näkökulmasta inklusiivisen varhaiskasvatuksen merkitys onkin erityisen suuri.

4.2 Tuen toteuttaminen

Kaikki varhaiskasvatuksessa olevat lapset saavat yleisessä tuessa yksilöllisesti tarvitsemaansa tukea. Yleinen tuki toteutetaan osana varhaiskasvatuksen laadukasta perustoimintaa. Tehostettua tukea annetaan, jos lapsi tarvitsee useita säännöllisesti ja samanaikaisesti toteutettavia tuen muotoja. Vahvin tukimuoto on erityinen tuki. Se on jatkuvaa ja kokoaikaisista tukea. Varhaiskasvatuksessa tuki voidaan aloittaa suoraan lapsen edun mukaiselta tasolta.

Varhaiskasvatuksen tukea tarjotaan erilaisten tuen muotojen kautta. Rakenteellisista, pedagogisista ja hoidollisista tuen muodoista kootaan ryhmän ja lapsen tarpeita palveleva kokonaisuus. Kaikki lapsen tukeen liittyvät asiat, kuten tuen tarpeet, käytössä olevat tuen muodot ja tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tavoitteena on vahva tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta esi- ja perusopetukseen.

Tehostetusta tuesta ja erityisestä tuesta sekä tarvittavista tukipalveluista tehdään aina hallintopäätös. Tehostetun ja erityisen tuen päätöksissä päätetään useista lapsen oikeusturvan ja resurssien käytön kannalta keskeisistä asioista. Yleisessä tuessa hallintopäätös tehdään, jos lapsi tarvitsee tukipalveluja. Näitä voivat olla tulkitsemis- ja avustajapalvelut, osa- tai kokoaikainen erityisopettajan opetus tai apuvälineiden käyttö. Tukitoimet on aloitettava heti tuen tarpeen ilmettyä. Hallintopäätös tarvittavasta tuesta ja muodosta sekä tukipalveluista on tehtävä viipymättä. Jos varhaiskasvatuksen toimipaikassa, tuen muodoissa tai tukipalveluissa tapahtuu muutoksia, tarvitaan uusi hallintopäätös.

Osana hallintolakia hallintopäätöksen tekemiseen kuuluu lapsen ja huoltajien kuuleminen. Kirjallisessa kutsussa kuulemiseen tulee kertoa, mitä päätösasiaa kuuleminen koskee. Mikäli tukipäätöksen tekemiseksi on hankittu selvitys, se tulee toimittaa huoltajille hyvissä ajoin ennen kuulemistä ja varata heille tilaisuus lausua siitä. Kuulemismenettelystä voi järjestäjä päättää itse. Lapsen ja huoltajan näkemykset tulee kirjata esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi. Lapsen tukeen liittyvien hallintopäätösten tekijä määrittellään kunnan hallintosäännössä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on koetettava löytää yhteisymmärrys lapsen ja huoltajan kanssa, mutta myös oikeus ja velvollisuus tehdä päätös lapsen edun mukaisesti, vaikka vastoin huoltajan tahtoa.

4.3 Pidennetty oppivelvollisuus

Pidennetystä oppivelvollisuudesta säädetään oppivelvollisuuslaissa (1214/2020) ja sen tarkoitus on vahvistaa lapsen kouluvalmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin. Mikäli lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ei ole mahdollista saavuttaa perusopetuksen tavoitteita yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta säädettyä aikaisemmin (Oppivelvollisuuslaki 2 § 3 mom.). Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin haetaan usein ennen esiopetuksen alkamista eli kun lapsi on neljävuotias.

Perusteet pidennetyn oppivelvollisuuden tarpeeseen arvioidaan aina yksilöllisesti. Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat pääsääntöisesti vaikeasti vammaiset (mm. aistivammat, kehitysviivästymät) lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syytä pidennettyyn oppivelvollisuuteen. Kaikki vammaiset lapset eivät automaattisesti kuulu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, jos vamman haitta-aste on vähäinen. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen oikeutettu lapsi on myös erityisen tuen piirissä esi- ja perusopetuksessa.

Opetuksen järjestäjä päättää lapsen oikeudesta pidennettyyn oppivelvollisuuteen ja päätöksen perusteeksi tarvitaan lääketieteellinen asiantuntijalausunto, joka sisältää määritelmän lapsen vamman tai sairauden asteesta sekä tarvearvion pidennetystä oppivelvollisuudesta.

Asuinkunnan opetuksen järjestäjällä on velvollisuus ohjata huoltajia lapsen pidennetyn oppivelvollisuuden hakuprosessissa. Jotta huoltajat saavat ajantasaista ja oikeaa tietoa asiasta, kunnan varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen tulee tehdä tiivistä yhteistyötä. Ajantasaiset ja yhteneväiset toimintamallit on varmistettava ja huoltajia tiedotettava siitä, keneltä asiasta saa lisätietoa.

5 Valterin palvelut varhaiskasvatukseen

Palvelujamme ovat ohjauskäynnit, tukijaksot, arvioinnit, koulutukset, työnohjaus, konsultointi, hankkeet ja kehittämiskumppanuudet.

Ohjauskäynti

Ohjauskäynti on Valterin palvelu, jonka tarkoitus on yhteistyössä lapsen lähiaikuisen kanssa löytää keinoja päiväkotiarjessa tai perhepäivähoidossa askarruttaviin tilanteisiin. Käynti voi kohdistua yhteen tai useampaan lapseen tai koko ryhmään ja se toteutetaan lapsen lähiympäristössä. Ohjauskäynnillä kartoitetaan nykyiset käytännöt ja arjen haasteet ja toiveet. Palvelun tavoitteena on vahvistaa olemassa olevia hyviä toimintatapoja sekä varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa että kotona ja löytää yhdessä uusia ratkaisuja.

Valterista ohjauskäynnille voi osallistua opetuksen, kuntoutuksen tai ohjauksen työntekijöitä. Ohjauskäynnin aikana tutustutaan lapseen, havainnoidaan hänen toimintaansa sekä mietitään lapsen vahvuuksia ja haasteita. Yhdessä voidaan pohtia:

- lapsen tai ryhmän vahvuuksia
- oppimista
- arjen taitoja
- vuorovaikutusta
- kommunikoinnin tukemista
- toiminnanohjausta
- käyttäytymistä
- opetusmenetelmiä ja oppimateriaaleja
- apuvälineitä ja ergonomiaa
- oppimisympäristöjen esteettömyyttä

Jo ohjauskäynnin aikana tehdään toimintasuunnitelmia lapsen tukemiseksi.

Lopuksi

Varhaiskasvatuksen ammattilaisena sinulla on tärkeä rooli tulevaisuutemme rakentajana. Tämän lapsen, näiden lasten, meidän kaikkien. Uskalla olla lapselle tärkeä ja merkityksellinen sekä kannustaa häntä varauksetta.

Luota osaamiseesi, koulutuksesi on korkealaatuista! Käy ammatillista keskustelua kollegojen kanssa, haasta omia näkemyksiäsi ja rajojasi. Kokeile katsella asioita välillä lapsen näkökulmasta. Hae tarvittaessa tukea. On viisautta nähdä, ettei kaikkea tarvitse osata itse. Piristä ja kehitä itseäsi kouluttautumalla ja hyödynnä vertaistukea. Muista myös pitää itsestäsi huolta. Ilman sinua moni tärkeä asia jäisi toteuttamatta – päivittäin. Sinulla on yksi maailman tärkeimmistä töistä!

Jokaisella sukupolvella on omat haasteensa ja saavutuksensa. Kognitiivisen psykologian uranuurtaja Piaget piti jo 1970-luvulla tärkeänä kasvattaa ihmisiä, jotka pystyvät tekemään uusia asioita intuitiivisesti ja luovasti, eivätkä vain kopioi aikaisempien sukupolvien aikaansaannoksia. Sitäkin aiemmin kirjailija Maria Jotuni ohjeisti kasvattajia näillä sanoin:

"Lasta ei kasvateta siksi, että hän olisi mahdollisimman mukava ja vaivaton meille, vaan siksi, että hän terveenä ja väkeväenä voisi täyttää tulevan paikkansa ja löytää itsensä."

Tämä haaste on meille kaikille yhteinen.

Lähteet ja lukuvinkit

- Opetushallitus. (2023). Pidennetty oppivelvollisuus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/pidennetty-oppivelvollisuus> (Viitattu 11.5.2023.)
- Opetushallitus. (2023). Päätös erityisestä tuesta. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/paatos-erityisesta-tuesta> (Viitattu 11.5.2023.)
- Opetushallitus. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>
- Opetushallitus. (2014). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet [muutokset]. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/esiopetuksen-opetussuunnitelmien-perusteet>
- Opetushallitus. (2023). Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen-tueksi/lapsen-tuki-varhaiskasvatuksessa>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2023). Usein kysyttyä varhaiskasvatuksessa <https://okm.fi/varhaiskasvatus-ukk>
- Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri (2021). RESETTI – perheluokista tukea kasvatustilanteisiin kotona, koulussa ja varhaiskasvatuksessa. https://www.valteri.fi/wp-content/uploads/2021/04/Resetti_Perheluokista-tukea-kasvatustilanteisiin_Valteri_2021.pdf
- Oppivelvollisuuslaki 1214/2020. <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>
- Saraste, H., Heinonen V., & Könnkölä, K. (2017). Voihan vammaisen. Intokustannus, Helsinki.
- Sikiö, R. (2017). Reading and spelling skill development in elementary school: Effects of minority languages and parental home involvement. Väitöskirja, Itä-Suomen yliopisto. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2576-3>
- Tukea arkeen! Opas lasten ja nuorten emotionaalisten, sosiaalisten ja käyttäytymisen taitojen tukemiseksi. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/tukea-arkeen>
- Vaativan erityisen tuen VIP-verkosto. (2019). Kaikki oppii! Pidennetty oppivelvollisuus ja oppimisen mahdollisuudet-opas. Saatavilla: https://vip-verkosto.fi/wp-content/uploads/2019/12/VIPverkosto-KaikkiOppii_paivitetty_web.pdf
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>
- Varhaiskasvatusasetus 753/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180753>
- Uusitalo-Malmivaara, L. & Vuorinen, K. (2018). Huomaa hyvä -materiaalit. PS-Kustannus, Jyväskylä.
- Ympyräiset. (2023). Toimivaa tunnekasvatusta -verkkosivusto. <https://www.ympyraiset.fi/>

Valterista tukea oppimisen ja koulunkäynnin haasteisiin

Kädessäsi on Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin tuottama opas. Toimimme Opetushallituksen alaisuudessa ja tuemme moniammatillisesti lasten ja nuorten oppimista ja koulunkäyntiä ympäri Suomen. Tuotamme palveluita lasten ja nuorten lisäksi heidän kanssaan työskenteleville ammattilaisille ja koko yhteisölle.

Lue lisää ja ota yhteyttä!
Tehdään yhdessä kaikille yhteinen koulu!

Ajankohtaista tietoa Valterin palveluista –
tilaa uutiskirjeemme!

valteri.fi/tilaa-utiskirje

valteri.fi

